

АНОТАЦІЯ

Телець Ю. В. Гедонізм як посттоталітарна літературна стратегія (на матеріалі сучасної української прози). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія. – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2023.

У дисертації осмислено гедонізм як літературну стратегію, а саме як спосіб формування масиву художніх текстів посттоталітарної доби, що мають на меті деконструювати та інтерпретувати усталені соцреалізмом морально-етичні та соціокультурні догми, спрямовані на замовчування й табування важливих для духовного й фізичного розвитку особистості тем, а також розвінчати кодифіковані радянською владою міфи щодо місця й ролі людини в суспільстві, за яких єдино можливим механізмом одержання задоволення є служіння на користь державі. На матеріалі прозових текстів українських постмодерністів (романи Софії Андрухович «Фелікс Австрія», Люко Дашвар «На запах м'яса», Анатолія Дністрового «Дрозofiла над томом Канта», Сергія Жадана «Депеш Мод», Євгенії Кузнецової «Спитайте Мієчку» та оповідання Катерини Бабкіної «Ми ніколи про це не говоримо», Христі Венгринюк «Діліло», «Повінь», «Про Бога і про любов», «Пустеля», «Чуфут-Кале», «Шлях Лукаша», Лариси Денисенко «Я не хотіла бути Богом» та Олени Черніньки «Селфі в Парижі») проаналізовано види тілесних і позатілесних гедоністичних практик, а також художньо-естетичні засоби й механізми їх реалізації у новітній прозі.

Мета роботи полягала у створенні дескрипторної моделі гедонізму як інтерпретаційної посттоталітарної літературної стратегії та зумовила потребу розв'язати такі завдання: 1) дослідити, як соцреалістичні, постмодерні, постколоніальні, гуманістичні теорія та практика вплинули на просування гедонізму у площину нового художнього письма; 2) простежити кореляції між запитами й стандартами сучасної масової

літератури та її гедоністичними позиціями; 3) здійснити теоретичну реконструкцію поняття гедонізму як морально-етичної доктрини, актуальної для української літератури останнього десятиліття; 4) запропонувати обґрунтування поняття «літературна стратегія» в межах дослідження реалізації гедоністичних інтенцій у прозових постмодерних творах як реакцію на колоніальний досвід й мистецьку практику соцреалізму; 5) створити орієнтовну модель тлумачення й інтерпретації художніх текстів крізь призму гедоністичного дискурсу на основі пошуку та аналізу відповідних ідейно-стилістичних, сюжетних дескрипторів і маркерів; 6) визначити способи художньої реалізації гедоністичних вимірів тілесності й позатілесності у новітніх прозових практиках.

Наукова проблематика дисертації та матеріал зумовили застосування комплексної методології, що охоплює історико-літературний, описовий, порівняльний і герменевтичний методи. Окрім цього, в дослідженні залучено методи наратологічного, прагматичного й постструктуралістського аналізів художнього тексту, а також елементи психоаналізу.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури. У першому розділі дисертації – *«Посттоталітарне літературознавство та модель гедонізму»* – проаналізовано ключові ідеї постколоніальної критики, визначено причини складності входження постколоніальних студій в український літературознавчий простір, досліджено процес становлення й формування гедонізму як морально-етичної доктрини. Окрім цього, запропоновано розглядати гедонізм як літературну стратегію, котра в межах постмодернізму надала українським письменникам потенцію деконструювати в соціумі нав'язані мистецькою практикою соцреалізму міфи й ілюзорні уявлення щодо особистості, її саморозвитку та виховання, завдяки створенню художніх текстів, сюжетно-композиційні особливості яких містять гедоністичну компоненту. Декодування останньої стає

вирішальним в осмисленні прозової практики, оскільки вказує на наявність закладеної в ній автором тілесної чи позатілесної форми задоволення.

У другому розділі – *«Гедоністичні моделі «тілесності»* – систематизовано й проаналізовано основні наукові праці теоретиків й філософів щодо розуміння «тілесності». Зокрема, з'ясовано, що найяскравіше тілоцентризм репрезентує себе в постколоніальну добу, яка означена розвитком постмодерного мислення. Інтерес до тіла, що виникає в цей час, каталізує появу низки тілесно орієнтованих практик, які пов'язані не лише з новим сексуальним досвідом, а й новим типом тіла – віртуальним, тілом без органів тощо. Філософія постмодернізму запропонувала осмислити концепт тілесності як «філософію нової тілесності», яку науковці реінтерпретують в межах семіотизації та раціоналізаторства. Так, тілесність уподібнюється до дискурсивних явищ і набирає ознак кодової системи. Окрім цього, введення у науковий обіг терміна «тілесність» дає можливість глибше аналізувати не лише сексуальні прояви людського тіла, а й інші феномени емоційного та екзистенційного досвідів.

Окрему увагу звернено на аналіз низки українських постмодерних творів (романів Софії Андрухович «Фелікс Австрія», Анатолія Дністрового «Дрозоділа над томом Канта», Сергія Жадана «Депеш Мод», Ярослави Литвин «Рік розпусти Клауса Отто Баха» та оповідань Катерини Бабкіної «Ми ніколи про це не говоримо» й Лариси Денисенко «Я не хотіла бути Богом») і виявлення в них форм тілесних гедоністичних практик та способів їх художньої реалізації у тексті.

У третьому розділі дисертаційної роботи – *«Гедоністичні моделі поза тілесністю»* – осмислено категорії духу й духовності як базальних компонентів формування позатілесних практик задоволення, таких як, робота, хобі, свідомий вибір соціальної ролі, мистецькі практики, кохання, почуття ностальгії та віра в Бога. З'ясовано, що згадані форми духовного задоволення не є універсальними ознаками наявності гедоністичних інтенцій у художньому тексті, оскільки під час аналізу необхідно

враховувати сюжет та стилістику твору, розвиток чи трансформацію біхевіористичних тактик героїв, приналежність відповідних морально-етичних норм як до тих, що усталені у суспільстві, лише входять до його культурного простору чи є аберацією. Водночас ряд гедоністичних маркерів на позначення позатілесних форм задоволень має потенцію до розростання, що залежить від особливостей культурно-історичного періоду та модифікацій форм соціальної поведінки. Проведене дослідження дало підстави стверджувати, що нині в українських прозових практиках спостерігається трансформація усвідомлення феномена духовного задоволення особистості, що пов'язане зі свідомим уникненням авторами тем, які мають потенцію до рецидиву травматичної пам'яті (Сергій Жадан), й водночас актуалізацією зображення позатілесної гедоністичної практики як вищої форми поведінкової тактики особистості, зокрема, завдяки вірі в Бога та комунікації з ним (Христя Венгринюк). Окрім цього, визначено ряд дескрипторів, чиє функціональне призначення в канві художнього тексту допомагає проаналізувати змодельовану автором біхевіористичну тактику персонажа-гедоніка, інтерпретувати її та простежити динаміку розвитку описаної поведінки чи її стагнацію.

У *Висновках* узагальнено основні положення дисертації, зокрема, окреслено понятійно-категорійний апарат, методологію й основні риси орієнталізму; проаналізовано специфіку формування українських постколоніальних студій; здійснено теоретичну реконструкцію поняття «гедонізм»; запропоновано й пояснено доцільність уведення до наукового обігу поняття «літературна стратегія» крізь призму гедоністичного дискурсу; запропоновано дескрипторну модель аналізу й інтерпретації художніх текстів на основі аналізу в них тілесних (їжа, алкоголь, сексуальний фетишизм, робота) й позатілесних способів задоволення (духовний саморозвиток, хобі, робота, соціальна роль, мистецькі практики, а також почуття кохання, ностальгії та віри в Бога); визначено художньо-

естетичні засоби реалізації зазначених гедоністичних практик у новітніх українських прозових творах.

Ключові слова: посттоталітаризм, постколоніалізм, гедонізм, тілесне, позатілесне, дух, духовність, біхевіористична тактика, персонаж-гедонік, соцреалізм, постмодернізм, тоталітаризм, психологізм, українська література, трансформація, ідентичність, постколоніальна теорія, дискурс

ANNOTATION

Telets Yu. V. Hedonism as a post-totalitarian literary strategy (on the material of modern Ukrainian prose). – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy (PhD) in the specialty 035 Philology. – Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, 2023.

The dissertation elaborates on hedonism as a literary strategy, namely as a way of forming an array of artistic texts of the post-totalitarian era, which aim to deconstruct and interpret the moral-ethical and socio-cultural dogmas established by social realism, aimed at silencing and tabooing topics important for the spiritual and physical development of the individual, and also to debunk the myths codified by the Soviet authorities regarding the place and role of man in society, according to which the only possible mechanism of satisfaction is service for the benefit of the state. Based on the prose texts of Ukrainian postmodernists (the novels of Sofia Andruhovich *Felix Austria*, Lyuko Dashvar *The Smell of Meat*, Anatoly Dnistrovoy *Drosophila over the volume of Kant*, Serhiy Zhadan *Depeche Mod*, Yevgenia Kuznetsova *Ask Miechka* and stories by Kateryna Babkina "We never talk about it", Khristi Vengryniuk "Divide", "Flood", "About God and about love", "Desert", "Chufut-Kale", "Lukash's path", Larisa Denysenko "I didn't want to be By God" and Olena Cherninka's "Selfie in Paris") types of bodily and extracorporeal hedonistic practices, as well as artistic and

aesthetic means and mechanisms of their implementation in modern prose, are analyzed.

The purpose of the work was to create a descriptive model of hedonism as an interpretive post-totalitarian literary strategy and led to the need to solve the following tasks: 1) to investigate how socialist realist, postmodern, postcolonial, humanistic theory and practice influenced the promotion of hedonism in the realm of new artistic writing; 2) trace correlations between the demands and standards of modern mass literature and its hedonistic positions; 3) carry out a theoretical reconstruction of the concept of hedonism as a moral and ethical doctrine relevant for Ukrainian literature of the last decade; 4) to propose a substantiation of the concept of "literary strategy" within the framework of the study of the realization of hedonistic intentions in prose postmodern works as a reaction to the colonial experience and the artistic practice of socialist realism; 5) to create an indicative model of interpretation and interpretation of artistic texts through the prism of hedonistic discourse based on the search and analysis of relevant ideological and stylistic, plot descriptors and markers; 6) to determine the ways of artistic implementation of hedonistic dimensions of corporeality and extracorporeality in the latest prose practices.

The scientific issues of the dissertation and the material led to the use of a complex methodology that includes historical-literary, descriptive, comparative and hermeneutic methods. In addition, the research involves the methods of narratological, pragmatic and post-structuralist analyzes of the artistic text, as well as elements of psychoanalysis.

The dissertation consists of an introduction, three chapters, conclusions and a list of used literature. In the first chapter of the dissertation – "*Post-totalitarian literary studies and the model of hedonism*" – the basic fundamental ideas of post-colonial criticism are analyzed, the reasons for the difficulty of entering post-colonial studies into the Ukrainian literary space are determined, the process of formation of hedonism as a moral and ethical doctrine is investigated. In addition, it is proposed to consider hedonism as a literary strategy, which, within the

framework of postmodernism, gave Ukrainian writers the potential to deconstruct the myths and illusory ideas about the individual, his self-development and upbringing imposed by the artistic practice of social realism in society, thanks to the creation of artistic texts, the plot and compositional features of which contain hedonistic component. The decoding of the latter becomes decisive in the understanding of prose practice, as it indicates the presence of a corporeal or extracorporeal form of pleasure embedded in it.

In the second chapter – "*Hedonistic models of "corporeality"* – the main scientific works of theorists and philosophers regarding the understanding of "corporeality" are systematized and analyzed. In particular, it was found that body-centrism most clearly represents itself in the post-colonial era, which is marked by the development of postmodern thinking. The interest in the body that arises at this time catalyzes the emergence of a number of body-oriented practices, which are associated not only with a new sexual experience, but also with a new type of body – a virtual body, a body without organs, etc. The philosophy of postmodernism proposed to understand the concept of corporeality as a "philosophy of new corporeality", which scientists reinterpret within the framework of semiotization and rationalization. Thus, corporeality is assimilated to discursive phenomena and acquires the features of a code system. In addition, the introduction of the term "corporeality" into scientific circulation makes it possible to analyze more deeply not only the sexual manifestations of the human body, but also other phenomena of emotional and existential experiences.

Particular attention is paid to the analysis of a number of Ukrainian postmodern works (the novels of Sofia Andruhovich *Felix Austria*, Anatoly Dnistrovoy *Drosophila over Kant's volume*, Serhiy Zhadan *Depeche Mode*, Yaroslava Lytvyn *Klaus Otto Bach's Year of Debauchery* and stories by Kateryna Babkina "We Never we don't talk about it" and Larisa Denysenko "I didn't want to be God") and identifying in them forms of bodily hedonistic practices and ways of their artistic realization in the text.

In the third chapter of the dissertation – "*Hedonistic models outside the corporeality*" – the categories of spirit and spirituality as basic components of the formation of extracorporeal practices of pleasure are elaborated. The conducted research gave grounds to assert that nowadays in Ukrainian prose practices there is a transformation of the awareness of the phenomenon of spiritual satisfaction of the individual, which is connected with the authors' conscious avoidance of topics that have the potential to relapse traumatic memory (Serhiy Zhadan), and at the same time actualization of the image of the out-of-body hedonistic practice as a higher form of behavioral tactics of the individual, in particular, thanks to faith in God and communication with him (Khrystya Vengryniuk). In addition, a number of descriptors are defined, whose functional purpose in the canvas of the artistic text helps to analyze the behavioral tactics of the hedonic character modeled by the author, to interpret them and to trace the dynamics of the development of the described behavior or its stagnation.

In the *Conclusions*, the main provisions of the dissertation are summarized, in particular, the conceptual and categorical apparatus, methodology and main features of Orientalism are outlined; the specifics of the formation of Ukrainian postcolonial studies are analyzed; a theoretical reconstruction of the concept of "hedonism" was carried out; the expediency of introducing the concept of "literary strategy" into scientific circulation through the prism of hedonistic discourse is proposed and explained; a descriptive model of the analysis and interpretation of artistic texts is proposed based on the analysis of bodily (food, alcohol, sexual fetishism, work) and extracorporeal ways of satisfaction (spiritual self-development, hobbies, work, social role, artistic practices, as well as feelings of love, nostalgia and faith to God); the artistic and aesthetic means of realizing the mentioned hedonistic practices in the latest Ukrainian prose works are determined.

Key words: post-totalitarianism, post-colonialism, hedonism, corporeal, extra-corporeal, spirit, spirituality, behavioral tactics, hedonic character, social

realism, postmodernism, totalitarianism, psychologism, Ukrainian literature, transformation, identity, postcolonial theory, discourse

**СПИСОК НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ
ТЕЛЬЦЯ ЮРІЯ ВОЛОДИМИРОВИЧА,
В ЯКИХ ВИСВІТЛЕНО НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ**

**Наукові статті, опубліковані у наукових виданнях, включених
на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України**

1. Телець Ю. В. Гедонізм як механізм опору тоталітарній системі (на матеріалі української прози кінця ХХ – початку ХХІ століть). *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. 2019. № 14. С. 99–104. ISSN видання 2311-2433 (Print) 2412-2475 (Online). DOI статті: <https://doi.org/10.28925/2412-2475.2019.1415> Вебпосилання на видання: <https://litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/issue/view/23>
2. Телець Ю. В. Віра в Бога як базальний компонент формування гедоністичного орієнтиру (на основі збірки новел «Народжуватися і помирати взутими» Христі Венгринюк). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: «Філологія. Журналістика»*. 2021. Том 32 (71), № 3. Ч. 2. С. 193–197. ISSN видання 2710-4656 (Print) 2710-4664 (Online). DOI статті: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.3-2/32> Вебпосилання на видання: <http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/archive?id=75>
3. Телець Ю. В. Психолого-гедоністична рефлексія сексуального фетишизму у сучасній українській літературі. *Львівський філологічний часопис*. 2021. № 10. С. 135–141. ISSN видання 663-340X (Print) 2663-3418 (Online). DOI статті: <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2021-10.21> Вебпосилання на видання: <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/philology/issue/view/87>

4. Телець Ю. В. Хронотоп як художньо-естетична потенція конструювання гедоністичної моделі «тілесності» у романі Ярослави Литвин «Рік розпусти Клауса Отто Баха». *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Т. 1, Вип. 22. С. 259–264. ISSN видання 2663-4880 (Print) 2663-4899 (Online). DOI статті: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.1.45> Вебпосилання на видання: <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/index.php/22-1-2022>

Публікації, у яких додатково висвітлено наукові результати дисертації

1. Телець Ю. В. Генеза літературного мейнстріму в контексті функціонування соцреалізму та постмодернізму. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. 2020. № 16. С. 67–74. ISSN видання 2311–2433 (Print); 2412-2475 (Online). DOI статті: <https://doi.org/10.28925/2412-2475.2020.16.9> Вебпосилання на видання:

<https://litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/issue/view/25>

2. Телець Ю. В. Діалогізація як засіб художньої реалізації трансформації поведінкової тактики персонажа у романі Люко Дашвар «На запах м'яса». *International Scientific Conference Modern Scientific Research : Achievements, Innovations and Development Prospects : Conference Proceedings, Riga, October 1–2, 2021. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. P. 118–121. DOI статті: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-126-8-35> Вебпосилання на видання:*

<http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/167/4879/10256-1>

3. Телець Ю. В. Хронотоп як маркер модифікації біхевіористичної стратегії індивіда в романі Люко Дашвар «На запах м'яса». *International scientific conference «The issues of modern philology and creative methods of teaching a foreign language in the European education system» : conference proceedings, Venice, December 28–29, 2021. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. P.*

109–112. DOI статті: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-180-0-29>

Вебпосилання на

видання: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/193/5329/11201-1?inline=1>

4. Телець Ю. В. Художня реалізація практики тілесного задоволення крізь призму гастики у сучасній українській прозі. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. Vol. 2, № 8 (44). Р. 68–73. ISSN видання 2353-8406. DOI статті: <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.8.2.12> Вебпосилання на видання: <http://kelmczasopisma.com/ua/jornal/68>